

Články

ANALÝZA AKTUÁLNÍ SITUACE V REALIZACI A PŘÍPRAVĚ STRUKTUROVANÉHO STUDIA UČITELSTVÍ NA PEDAGOGICKÝCH FAKULTÁCH

Jana Motyková

1. Úvod

Dynamický rozvoj společnosti v posledních desetiletích, který se projevil ve všech jejích oblastech, si vyžádal řadu změn i ve vzdělávacích systémech. Organizace hospodářství, komunikační a dopravní možnosti stírají význam politických a jazykových hranic a vytvářejí jeden, „globální“ svět. Sjednocování států Evropy dalo vzniknout otevřenému prostoru pro rozvoj evropského vysokého školství, pro Evropu znalostí. Současné společnosti potřebují lidi vysoce vzdělané, ale hlavně vyžadují daleko větší míru znalostí a dovedností u každého jako předpoklad trvale udržitelného rozvoje.

V souvislosti se společenskými přeměnami i novými pohledy na vzdělávání prochází české školství procesem hluboké transformace, která zasahuje i do nového pohledu na učitelskou profesi a odráží se ve strategii přípravného a dalšího vzdělávání učitelů. V učitelském vzdělávání je potřeba provést změny, které jsou podmíněny požadavky Boloňského procesu a zásadními změnami ve strategiích efektivnosti učitelské práce, související s požadavky kladenými na učitele v demokratické společnosti.

Cílem předložené studie je zmapování a vyhodnocení situace na pedagogických fakultách českých veřejných vysokých škol z hlediska přechodu na strukturované studium, neboť právě studium učitelství je jednou z oblastí, kde byly tyto otázky velmi diskutovány a strukturalizace studia nebyla akademickou obcí jednoznačně přijata.

Metodika analýzy vycházela ze studia dokumentů a legislativních materiálů vztahujících se k dané problematice. Dalším zdrojem byly dlouhodobé záměry příslušných vysokých škol a fakult, včetně jejich aktualizací a informace poskytované na internetových stránkách pedagogických fakult.

Výsledky analýzy aktuální situace v realizaci strukturovaného studia učitelství jsou uvedeny v kapitole 4.

2. *Legislativní podklady a programová východiska změn v českém vysokém školství*

Hlavním dokumentem změn v našem vysokém školství se stal **zákon č. 111/1998 Sb.**, o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, který v duchu evropských trendů rozlišuje tři stupně vysokoškolského vzdělávání – tři typy studijních programů – bakalářský, magisterský a doktorský. Zákon dále umožňuje rozsáhlou diverzifikaci institucionální i programovou, která dovolí rozšiřovat vzdělávací příležitosti bez snižování jejich kvality a zajistí implementaci myšlenek Boloňské deklarace a Pražského komuniké.

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, upravuje předpoklady pro výkon činnosti pedagogických pracovníků, jejich další vzdělávání a kariérní systém. Tento legislativní dokument je doplněn prováděcími předpisy,

nařízením vlády č. 75/2005 Sb., ze dne 26. 1. 2005, které stanovuje rozsah přímé vyučovací, výchovné a další činnosti pedagogických pracovníků a **vyhláškou č. 317/2005 Sb.**, která definuje druhy dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků, složení a činnost Akreditační komise a kariérní systém pedagogických pracovníků.

Při zavádění rozsáhlých změn souvisejících s uplatňováním Boloňského procesu ve vzdělávání vycházejí vysoké školy zejména z následujících strategických dokumentů:

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – Bílá kniha (2001) je koncepční materiál dotýkající se celé vzdělávací soustavy. Terciárnímu vzdělávání, jehož součástí je i vysoké školství, stejně jako ostatním součástem vzdělávací soustavy, je věnována samostatná kapitola, která podrobně rozebírá situaci a formuluje strategické cíle.

Opatření v terciárním vzdělávání se soustřeďují především na zlepšení finančních, organizačních, materiálních a legislativních podmínek potřebných pro uspokojování trvajících zájmu o tento stupeň vzdělávání, na podporu restrukturalizace studijních programů v souladu s vývojem v Evropě a s možností uplatnění absolventů na domácím i mezinárodním trhu práce. [5]

Dokument **Strategie rozvoje terciárního vzdělávání (2000–2005)** definuje učitelství jako specifický problém, a to především z pohledu jeho restrukturalizace ve smyslu Boloňského procesu a jeho modulární stavby, která by měla být realizována nejen samostatně na jednotlivých fakultách, ale především v účinné spolupráci odborných a pedagogických fakult.

Z obsahu **Koncepce reformy vysokého školství v ČR** vyplývá, že struktura vysokoškolských studijních programů je ve většině vědních oblastí třístupňová a plně odpovídá základní myšlence Boloňského procesu o zavedení harmonizované struktury studia v Evropě.

V tomto směru máme před některými evropskými zeměmi náskok, protože naše reforma byla diskutována a připravována již od roku 1990 a zavedena výše zmíněným zákonem o vysokých školách, přijatým

v roce 1998. Náš vysokoškolský systém měl tedy výraznou výhodu pro implementaci nové struktury a šestý rok probíhajícího Boloňského procesu jasně ukazuje, že jsme v tomto pohledu mnohem dál, než některé vyspělé země Evropské unie, a že si naše vysokoškolská komunita i další zainteresované skupiny, včetně zaměstnavatelské sféry, na ni postupně zvykají.

Vedle zavedení třístupňového studia učitelství má zásadní význam v této souvislosti i promyšlená reforma přípravy učitelů na vysokých školách. Zvláštní péči zasluhuje odpovědnost vysokých škol za přípravné (ve studijním programu), i další vzdělávání učitelů základních a středních škol tak, aby bylo možné naplnit záměry nového školského zákona měnícího pojetí vzdělávání na těchto školách. Neméně zásadní je i snaha vyhovět signálům z učitelství veřejnosti deklarujícím jejich zájmy. [1]

Aktualizace koncepce reformy vysokého školství (dále jen „Aktualizace koncepce reformy“), vznikla v roce 2006 jako analytický materiál, který podrobně mapuje vývoj v oblasti vysokého školství v České republice za uplynulé období, reflektuje současné trendy vývoje v Evropě, identifikuje silné a slabé stránky našeho současného systému vysokoškolského vzdělávání, shrnuje cíle reformy a předkládá nástroje pro jejich dosažení.

Třístupňová struktura vysokoškolského studia (bakalář, magistr, doktor), která je základní myšlenkou Boloňského procesu, je na našich vysokých školách již funkční. Mezinárodně koncipovaná a prakticky ve všech evropských zemích dnes uznávaná struktura vyžaduje, aby bakalářské studium bylo jak dostatečnou kvalifikací pro uplatnění na pracovním trhu, tak podmínkou a zároveň možností pro pokračování v dalším stupni studia. [2]

V srpnu 2005 byl schválen **Dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol na období 2006–2010** (dále jen Dlouhodobý záměr), jehož prioritami jsou 3 základní oblasti:

- I internacionalizace,
- I kvalita a excelence akademických činností,
- I kvalita a kultura akademického života.

Za prioritu druhé oblasti je v kapitole věnované vzdělávací činnosti pokládána kvalita a zefektivnění studia. Proto bude kladen důraz mimo jiné i na restrukturalizaci a současnou inovaci studijních programů ve smyslu Boloňského procesu v oblasti přípravného vzdělávání pedagogických pracovníků, zejména učitelů všech stupňů, ve smyslu nároků kladených na ně nově přijatým zákonem č. 561/2004 Sb. (školský zákon) a zákonem č. 563/2004 Sb. (zákon o pedagogických pracovnících).

3. *Strukturované studium na pedagogických fakultách*

Grémium Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) jmenované na jaře 2004 náměstkem pro vysoké školy *doc. RNDr. Petrem Kolářem, CSc.*, se na svých zasedáních opakovaně zabývalo situací ve vzdělávání učitelů na českých vysokých školách a hledalo konsensus pro potřebné změny v pregraduální přípravě učitelů.

Toto grémium charakterizovalo současný stav následovně:

- každá vysoká škola, a někdy i každá fakulta v rámci těžké vysoké školy, si sama stanovuje rozsah základních složek učitelství přípravy,
- realizace pedagogicko-psychologické složky učitelství přípravy se výrazně liší u téhož studijního programu a oboru mezi fakultami stejného typu,
- výstupní požadavky na studenty učitelství stejného studijního programu či stejného oboru na různých fakultách závisejí převážně na rozhodnutí příslušných kateder,
- absolvent učitelství má nedostatečnou praxi na tom typu školy, kde má vyučovat,
- absolvent učitelství někdy nemá ani soubornou, tím méně státní zkoušku z pedagogiky a psychologie.

Z tohoto konstatování vzešel závěr, že takovýto stav je nadále neudržitelný a je třeba, i při dodržení autonomie vysokých škol, předložit rámcovou koncepci pregraduální přípravy učitelů základních a středních škol.

Při tvorbě tohoto dokumentu je třeba respektovat znění nového školského zákona i zásadní teze Bílé knihy o vzdělávání v tom smyslu, že plně kvalifikovaný učitel základní školy (ZŠ) a učitel střední školy (SŠ) je magistr (znění zákona). Všude tam, kde je to věcně proveditelné a funkční, by se mělo přejít ke strukturovanému studiu učitelství: bakalářské studium a navazující magisterské studium, u dobře zajištěných oborů i doktorské studium. Strukturované studium učitelství je celostátní experiment, a proto by se měla efektivnost různých cest k získání učitelství kvalifikace soustavně ověřovat; cílem je identifikovat optimální varianty a eliminovat varianty neefektivní. Je třeba respektovat, že existuje více cest k dosažení plné učitelství kvalifikace a je nutné stanovit rámcové požadavky představující cíle pro nejbližší období. [4]

Tato fakta se stala základem **Koncepce pregraduální přípravy učitelů základních a středních škol** [4], materiálu, který je společným stanoviskem MŠMT, Akreditační komise a zástupců Rady vysokých škol.

V něm se mimo jiné uvádí, že zavádění strukturovaného studia učitelství s sebou přináší problém, kam situovat pedagogicko-psychologickou část přípravy anebo jinak: zda bakalářské studium koncipovat jako ryze neučitelství nebo nikoli. Při rozhodování grémium kladlo důraz na to, aby volba učitelství byla učiněna po zralé úvaze a se znalostí věci, aby příprava v odborné složce gradovala i v navazujícím magisterském studiu, aby oborové didaktiky nebyly v navazujícím magisterském studiu odtrženy od oboru a aby vznikl časový prostor na zrání učitelství osobnosti a identifikaci jedinice s profesí.

Toto respektují navržené a doporučené varianty, které jsou řazeny podle míry preferovanosti od nejvhodnějších k méně přijatelným. [4]

První varianta

Pedagogicko-psychologická i oborově vědní část přípravy postupuje jak bakalářskou částí studia, tak navazujícím magisterským studiem. V bakalářské části studenti projdou obecně kultivujícími pedagogicko-psychologickými předměty, absolvují hospitace a následky, aby si učinili představu o učitelství. Nezískávají však učitelství kvalifikaci. V bakalářském studiu získají solidní oborově vědní základy jednoho či dvou budoucích aprobačních předmětů. V nava-

zující magisterském studiu graduje oborově vědní studium a zvýrazňuje se těžiště učitelství přípravy.

Modely:

- I bakalářské studium dvouoborové s učitelstvím zaměřením + navazující dvouoborové magisterské studium učitelství,
- I bakalářské studium jednooborové s učitelstvím zaměřením + navazující jednooborové magisterské studium učitelství.

Pro studenty bakalářského studia, kteří se během studia rozhodli, že nebudou pokračovat v učitelství zaměřením, musí být k dispozici moduly, které jim umožní rozšířit si neučitelství část přípravy (buď se zaměřením na praktické uplatnění, anebo se zaměřením na možné pokračování v odborném studiu v rámci navazujícího magisterského studia).

Druhá varianta

Oborově předmětová část přípravy (bez oborových didaktik) je ryze neučitelství. Bakalářské studium dá budoucímu učiteli solidní oborově vědní základy v jednom či dvou aprobačních předmětech. Pro zájemce je připraven navíc k povinnému souboru předmětů ještě volitelný pedagogicko-psychologický modul analogický s první variantou. Další postup je analogický s první (event. čtvrtou) variantou.

Třetí varianta

Oborově předmětová část přípravy (bez oborových didaktik) je ryze neučitelství. Bakalářské studium dá budoucímu učiteli oborově vědní základy nikoli ve dvou konkrétních aprobačních předmětech, ale v širším vědním základu (přírodovědeckém, společenskovědním, lingvistickém apod.). V navazujícím magisterském studiu se už student soustředí na získání učitelství způsobilosti, tj. absolvuje všechny pedagogicko-psychologické předměty, pedagogické praxe a studium oborových didaktik a navíc se profiluje ve dvou aprobačních předmětech.

Modely:

- I bakalářské studium s neučitelstvím zaměřením široce přípravné (typu základy humanitní vzdě-

lanosti) + navazující jednooborové magisterské studium učitelství,

- I bakalářské studium s neučitelstvím zaměřením široce přípravné (typu přírodovědná studia, jazyková studia, historická studia) + navazující dvouoborové magisterské studium učitelství.

Čtvrtá varianta

Oborově předmětová část přípravy (bez oborových didaktik) je ryze neučitelství. Bakalářské studium dá budoucímu učiteli solidní oborově vědní základy v jednom či dvou aprobačních předmětech. V navazujícím magisterském studiu se už student soustředí na získání učitelství způsobilosti, tj. absolvuje všechny pedagogicko-psychologické předměty, pedagogické praxe a studium oborových didaktik či oborových didaktik.

Modely:

- I bakalářské studium jednooborové s neučitelstvím zaměřením (cíleně oborové, např. biologie, fyziky, historie) + navazující jednooborové magisterské studium učitelství,
- I bakalářské studium dvouoborové s neučitelstvím zaměřením (např. biologie-chemie, matematika-fyzika, matematika-informatika, bohemistika-latina) + navazující dvouoborové magisterské studium učitelství,
- I bakalářské studium jednooborové s neučitelstvím zaměřením (cíleně oborové, např. biologie, fyziky, historie) + navazující jednooborové magisterské studium neučitelství (cíleně oborové, např. biologie, fyzika, historie) + navíc souběžně probíhající studium učitelství způsobilosti v navazujícím magisterském studiu.

Další cesty k získání učitelství kvalifikace

- I Bakalářské studium jednooborové s neučitelstvím zaměřením + navazující magisterské studium s neučitelstvím zaměřením (strojní inženýrství, chemické inženýrství, zemědělské inženýrství) + následně (tj. po absolvování fakulty) probíhající bakalářské studium doplňující odbornou část

Č L Á N K Y

a učitelskou způsobilost (získání kvalifikace pro učitelství na středních odborných školách).

- Magisterské učitelské studium (nebo ukončená kombinace bakalářského studia kteréhokoli z výše uvedených typů + navazující magisterské učitelské studium) + následně probíhající studium dalšího, např. třetího aprobačního předmětu (bez studia učitelské způsobilosti, kterou už jedinec má).
- Magisterské učitelské studium (nebo ukončená varianta bakalářského studia kteréhokoli z výše uvedených typů + navazující magisterské učitelské studium) + následně probíhající studium rozšiřující aprobaci pro další typ školy, např. z učitelství pro 2. stupeň ZŠ na učitelství pro střední školu (studium by rozšiřovalo znalosti a dovednosti nejen z aprobačních předmětů, ale také vybraných předmětů učitelské způsobilosti).

Speciální případy

- Bakalářské studium s dílčí učitelskou kvalifikací (např. učitelství pro mateřské školy) + následně probíhající navazující magisterské studium rozšiřující aprobaci pro další typ školy, např. učitelství pro ZŠ (studium by rozšiřovalo znalosti a dovednosti nejen z aprobačních předmětů, ale také z vybraných předmětů učitelské způsobilosti).
- Absolvované středoškolské odborné studium (technických oborů nebo zdravotnických oborů) + následně probíhající bakalářské studium doplňující odbornou část a učitelskou způsobilost pro vedení praktické části výuky (mistři odborného výcviku, lektorky středních zdravotnických škol vedoucí praxi žáků ve zdravotnických zařízeních apod.).

Zavádění strukturovaného studia učitelství u dvou-aprobačního studia přináší určité problémy. Grémium pro přípravu ve dvou aprobačních oborech po diskusi dospělo k těmto doporučením:

- koncipovat obě aprobace jako rovnocenné,
- doporučit vysokým školám, aby samy vypisovaly nejvhodnější kombinace oborů a omezily případy, kdy je možné kombinovat „cokoli s čímkoli“,

- optimalizovat studium učitelství v rámci jedné vysoké školy tak, aby na základě písemných dohod mezi fakultami byly určité fakultě svěřeny ty učitelské obory, pro jejichž provozování má nejvhodnější podmínky; zamezit zbytečným duplicitám a naopak zintenzivnit spolupráci mezi fakultami,

- příprava učitelů pro 2. stupeň základní školy a učitelů pro střední školy je svou strukturou podobná; lze tedy akceptovat obě varianty:

- a) oddělenou přípravu tam, kde personální, vědecké i materiální zázemí nedovoluje studium spojit,
- b) společnou přípravu tam, kde jsou pro to vytvořeny personální, vědecké i materiální podmínky; společná odborná příprava se ovšem musí promítnout i do pedagogicko-psychologické části tak, aby zahrнула příslušné věkové období v celé jeho šíři a zvláštích (to proto, že získání učitelské kvalifikace pro střední školu podle zákona v sobě obsahuje i kvalifikaci pro 2. stupeň ZŠ – nikoli však naopak).

Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Učitelství pro 1. stupeň základní školy se svou povahou a oborovou strukturou odlišuje od učitelství pro 2. stupeň ZŠ i od učitelství pro střední školy. Proto se doporučuje:

- v souladu s dikcí nového školského zákona vyčlenit učitelství pro 1. stupeň do samostatného studijního programu,
- jako hlavní proud přípravy učitelů koncipovat pětileté nestrukturované magisterské studium, které ovšem musí zohlednit nové úkoly: narůstající heterogenitu žakovské populace po stránce sociální, kulturní i jazykové, přibývající problémy psychologického rázu (specifické poruchy učení a poruchy chování), zdravotního rázu (inkluze handicapovaných dětí) i nové požadavky vzdělávacího systému (zavedení výuky cizího jazyka),
- nově zavést neučitelskou profesi pedagogického asistenta – bakaláře s praktickým zaměřením (romský asistent, asistent pro výchovu a vzdělávání

handicapovaných dětí, dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí, dětí imigrantů apod.),

- I ověřit, nakolik by bylo efektivní propojení bakalářského studia obecně humanitního zaměření (např. základy humanitní vzdělanosti) s navazujícím tříletým magisterským studiem učitelství pro 1. stupeň základní školy.

4. *Výsledky analýzy stávajícího stavu přípravného studia učitelství na pedagogických fakultách v České republice*

1) **Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze (PeF UK)**

V roce 2005 získala fakulta akreditaci pro přípravu učitelů všeobecně vzdělávacích předmětů v tzv. strukturovaných studijních programech.

V akademickém roce 2006/2007 se na PeF UK bude studium učitelství skládat z dvouoborového neučitelského bakalářského studia se zaměřením na vzdělávání se základní délkou studia tři roky a z dvouoborového navazujícího magisterského studia učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů pro druhý stupeň základní školy a pro školy střední se základní délkou studia dva roky.

V bakalářském studiu byl minimalizován počet kreditů pro kurzy pedagogicko-psychologických disciplín, protože toto studium není určeno k získání učitelské kvalifikace, byla však jako povinná ponechána motivační praxe, jejíž absolvování má studentovi pomoci v rozhodnutí, zda jako následné zvolí magisterské studium poskytující učitelskou kvalifikaci.

Pro všechny vypsané obory (s výjimkou kombinací s FJ a NJ) je již akreditováno navazující magisterské studium, které z pochopitelných důvodů ještě není v nabídce pro akademický rok 2006/2007.

Bakalářské studium je také určeno pro učitelské profese v mateřských školách a předškolních zařízeních. Kromě toho lze pro tuto profesi získat vzděláním v pětiletém magisterském studiu (kombinovaném) oboru Pedagogika předškolního věku.

Pro studium učitelství je také ještě otevírán studijní magisterský, prezenční, pětiletý program Učitelství pro ZŠ (obor Učitelství pro 1. stupeň ZŠ) a Učitelství pro SŠ s dvouoborovými kombinacemi učitelství jazyků pro ZŠ a SŠ.

2) **Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity v Brně (PdF MU)**

PdF MU ve svém Dlouhodobém záměru pro období 2000–2005 uvádí: „V učitelských studijních programech proto nepočítáme s dvoustupňovou strukturou studia, jak se o tom hovoří v Dlouhodobém záměru MU (2000–2005) v odstavci „Diverzifikace studijní nabídky“. Bylo by to formální opatření, které by vyžadovalo dořešit profil a uplatnění absolventů bakalářského stupně studia, což by znamenalo úpravu studijních plánů směrem k praktickému (neučitelskému) uplatnění, a tím oslabení přípravy k učitelství. Byl by to krok zpět v přípravě učitelů základních škol, který by byl v rozporu s doporučením Akreditační komise a citovaným materiálem MŠMT. Fakulta proto s reorganizací učitelských studijních programů na dvoustupňově nepočítá a chce naplnit dlouhodobý záměr MU v této oblasti v neučitelských studijních programech.“

Situace o rok později je však jiná. Aktualizace Dlouhodobého záměru PdF MU na rok 2002 mění nebo doplňuje Dlouhodobý záměr PdF MU 2000–2005. Změny se významně týkají také kapitoly Učitelské studijní programy, ve které se uvádí: „V průběhu roku 2002 fakulta připraví a předloží k akreditaci modulově uspořádané dvoustupňové studijní programy Učitelství pro základní školy a Učitelství pro střední školy. Tento úkol je v souladu s Dlouhodobým záměrem MU i s aktualizací Dlouhodobého záměru MŠMT pro oblast vysokých škol.“

V akademickém roce 2006/2007 tedy poskytuje PdF MU převážně strukturované studium učitelství, pro které obecně platí:

Bakalářský stupeň zahrnuje především základy aprobačních předmětů podle volby studenta. Dále pak základy pedagogiky, psychologie, informatiky, jazykové a tělesné přípravy a další předměty rozvíjející osobnost především v komunikační oblasti. Absolvent bakalářského studia nemá učitelskou způsobilost.

Magisterský stupeň poskytuje učitelskou způsobilost v podobě obecné didaktiky, pedagogické psychologie, oborové didaktiky a vyučovací praxe na školách. Obsahuje též další předměty rozvíjející vědecké nebo umělecké obory a další doplňkové disciplíny. Absolvent magisterského studia má plnou učitelskou kvalifikaci.

Na zvolený obor (jeden nebo kombinace dvou) bakalářského studijního programu Specializace v pedagogice je možné navázat v magisterském (navazujícím) studiu Učitelství pro ZŠ nebo Učitelství pro SŠ.

Kromě dvoustupňového učitelského studia nabízí PdF MU zájemcům i nedělený pětiletý magisterský studijní program Učitelství pro základní školy.

3) Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci (PdF UP)

Jak je uvedeno ve Výroční zprávě o činnosti Pedagogické fakulty UP za rok 2004, Pedagogická fakulta zahájila v tomto roce restrukturalizaci studijních programů a tento proces je uskutečňován systematicky. Jeho cílem je rozložení studia na typ bakalářský a magisterský a prohloubení spolupráce s ostatními fakultami UP při uskutečňování dvouoborových programů s učitelským zaměřením.

V současné době je možné na PdF UP získat v jednooborovém bakalářském studiu kvalifikaci pro výkon učitele na mateřských školách.

V rámci dvouoborového bakalářského studijního programu Specializace v pedagogice jsou nabízeny studijní obory se zaměřením na vzdělávání (hudební, výtvarná a informační výchova, základy společenských věd a matematika), koncipované jako předstupeň navazujícího magisterského studia, kterými je realizována učitelská kvalifikace.

Učitelské studium je dále nabízeno jako nedělené magisterské, 4–6leté, prezenční nebo kombinované studium, poskytující kvalifikaci pro výkon práce učitele na základní škole a střední škole. Pro 1. stupeň ZŠ a učitelství sociálních a zdravotních předmětů pro střední odborné školy se jedná o jednooborové studium. V případě učitelství na 2. stupni ZŠ a střední škole se jedná o dvouoborové studium.

Dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké a další tvůrčí činnosti pro období 2006–2010 uvádí jako hlavní cíle a priority PdF UP pro následující roky plnou restrukturalizaci studijních oborů mimo vybrané (např. Učitelství 1. stupně ZŠ).

4) Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích (PF JU)

Studium učitelství na PF JU je realizováno převážně v nestrukturovaném studiu, tedy jako studium magisterské v trvání 4 nebo 5 let.

Magisterské učitelské studium je na PF JU možné jen v prezenční formě studia. V učitelství pro 2. stupeň ZŠ a učitelství pro SŠ se studují vždy kombinace dvou studijních oborů.

Výjimkou je studium fyziky a výpočetní techniky s elektronikou pro 2. stupeň ZŠ, které se realizuje jako dvoustupňové, bakalářské a navazující magisterské studium.

Bakalářské studium vede také ke získání kvalifikace v oboru Učitelství pro mateřské školy.

5) Fakulta pedagogická Západočeské univerzity v Plzni (FPE ZČU)

V návaznosti na Boloňskou deklaraci a na záměry MŠMT v oblasti terciárního vzdělávání vedení Fakulty pedagogické ZČU v Plzni projednalo a schválilo strategický záměr postupně od akademického roku 2001/2002 restrukturalizovat učitelské studijní programy.

Byl také vytvořen dokument Obecný model pro restrukturalizaci učitelských studijních programů na Fakultě pedagogické ZČU v Plzni, ve kterém byly stanoveny podmínky a jednotlivé fáze tohoto procesu a jehož cílem je komplexní restrukturalizované vzdělávání učitelů druhého stupně základní školy a učitelů střední školy realizované na Fakultě pedagogické ZČU ve spolupráci s ostatními fakultami ZČU. První etapa tohoto procesu se týká přírodovědných předmětů a v další etapě bude dokončena restrukturalizace v uměnovědných disciplínách, tělesné výchově

a psychologii. Na tomto základě byl v rámci řešení rozvojového projektu Základy přírodních věd v roce 2002 vytvořen pilotní bakalářský studijní program Přírodovědná studia.

Na FPE ZČU v Plzni dochází tedy od akademického roku 2005–2006 k přechodu na nový model přípravy pro učitelské povolání v přírodovědných a historických předmětech. Tento model přináší čtyři základní změny oproti původnímu a v současnosti dobíhajícímu modelu:

- a) Přechod na strukturovaný způsob studia, tj. rozdělení studia na bakalářský neučitelství a navazující magisterský stupeň studia učitelství ve dvou oborech.
- b) Možnost bakalářského studia jednoho oboru.
- c) Možnost studia navazujícího magisterského programu Učitelství pro ZŠ a Učitelství pro SŠ na Fakultě pedagogické ZČU jako pokračování předchozího bakalářského studia.
- d) Prodloužení přípravy učitelů pro 2. stupeň základní školy ze stávajících 4 let na 5 let jako důsledek rozdělení studia na bakalářský a magisterský stupeň.

Studium ostatních oborů zůstává ještě v původní podobě, tj. nedělené na bakalářský a magisterský stupeň, ale předpokládá se, že ke strukturalizaci dalších oborů dojde v následujících letech (např. studium jazyků, tělesné, výtvarné a hudební výchovy, technické výchovy a psychologie).

V akademickém roce 2006–2007 Fakulta pedagogická ZČU zajišťuje mimo jiné výuku v akreditovaném bakalářském studijním programu vedoucím ke studiu učitelství nebo k odbornému výstupu s názvem Přírodovědná studia. Jeho student si v průběhu studia může zvolit svůj obor a zaměření. Po absolvování prvního semestru, který má všechny předměty povinné pro všechny obory a zaměření, má student možnost se rozhodnout, zda jeho další studium bude zaměřeno na přípravu k získání učitelského vzdělání ve dvou oborech (výjimečně i ve třech oborech) v navazujícím magisterském studiu učitelství (pro základní nebo střední školy), či zda se zaměří profesně nebo odborně v jediném oboru a ukončí studium jako bakalář (s titulem Bc.).

Kvalifikační předpoklady pro výkon povolání učitele v mateřské škole získají zájemci studiem bakalářského studijního programu Předškolní a mimoškolní pedagogika.

Kvalifikaci učitele zajišťuje také studium nedělních (nestrukturalizovaných) magisterských programů Učitelství pro základní školy (jednooborové pro 1. stupeň ZŠ a dvouoborové pro 2. stupeň ZŠ) a Učitelství pro střední školy (dvouoborové, výjimku tvoří jednooborové studium oboru Učitelství odborných uměleckých předmětů – výtvarné kultury).

6) Pedagogická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem (PF UJEP)

Prioritou Pedagogické fakulty UJEP je v souladu s Dlouhodobým záměrem univerzity pro roky 2006–2010 důsledná restrukturalizace ve všech učitelství studijních programech mimo Učitelství pro 1. stupeň.

Z **Výroční zprávy** o činnosti fakulty za rok 2005 vyplývá, že tento rok byl v oblasti inovace uskutečňovaných studijních programů poznamenán dvěma zásadními aspekty:

- **transformace** Pedagogické fakulty, kterou opustilo na jaře tohoto roku pět přírodovědných (biologie, chemie, geografie, fyzika, informatika) a jedna společenskovědní katedra,
- **strukturalizace** učitelství studií, ke které přes nesčetné námítky a připomínky musely přistoupit všechny pedagogické fakulty.

Tento proces byl nastartován již na jaře, velmi intenzivně probíhal v červnu až říjnu, do konce kalendářního roku se však nepodařilo Akreditační komisi předložit v úplnosti ke schválení všechny studijní programy a obory. Velkým problémem pro PF UJEP se ukázalo personální zabezpečení psychologických disciplín v navazujícím magisterském studiu učitelství pro SŠ.

Katedry PF připravily obě varianty bakalářského studia – jak ryze odborné, tak se zaměřením na vzdělávání. To umožní v budoucnu pestrou kombinaci oborů

Č L Á N K Y

v nabídce uchazečům o studium na PF UJEP (ale počítá se i s nabídkou kombinace oborů s Přírodovědeckou fakultou a Ústavem humanitních studií).

Dále byla připravena i navazující magisterská studia – a sice taková, která umožňují získat kvalifikaci učitele pro 2. stupeň ZŠ nebo kvalifikaci pro 2. stupeň ZŠ a SŠ.

V akademickém roce 2006–2007 lze na PF UJEP studovat v bakalářském studijním oboru Učitelství pro mateřské školy a v magisterském 4letém studiu Učitelství pro základní školy a v 5letém studiu Učitelství pro střední školy.

V důsledku transformačních změn, ke kterým v roce 2005 na PF UJEP došlo, a osamostatněním Přírodovědecké fakulty (PřF UJEP) a Ústavu humanitních studií se poskytování učitelského vzdělání přesunulo také na tyto instituce.

V současné době je učitelské vzdělávání na Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem poskytováno tedy nejen Pedagogickou fakultou, ale také Přírodovědeckou fakultou a Ústavem humanitních studií.

Studium učitelství na PřF UJEP je od akademického roku 2006/2007 nabízeno v rámci strukturovaného vzdělávání jako dvoustupňové (bakalářský a navazující magisterský program).

Pro studenty, kteří uvažují o profesi učitele, je **na bakalářském stupni** připraveno **dvouoborové studium**, ve kterém je možné volit libovolnou kombinaci z oborů biologie, fyzika, chemie, geografie, matematika, resp. kombinaci těchto oborů s vybranými obory Pedagogické fakulty UJEP (tělesná výchova) a Ústavu humanitních studií UJEP (historie, politologie).

Plnou učitelskou způsobilost získávají studenti až po absolvování navazujícího magisterského studia učitelství zaměřeného buď na přípravu učitelů pro 2. stupeň základních škol nebo na přípravu učitelů pro školy střední.

Navazující magisterské studium je možné studovat přímo na PřF UJEP, která má – stejně jako Pedagogická fakulta UJEP v oboru Tělesná výchova a Ústav humanitních studií UJEP v oboru Historie – akreditaci

pro studium učitelství příslušných přírodovědných předmětů pro 2. stupeň základních škol a pro školy střední.

7) Pedagogická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě (PdF OU)

Na PdF OU je možné studovat v akademickém roce 2006–2007 pedagogickou kvalifikaci v prezenčním nebo kombinovaném, 4letém magisterském studiu pro obory Učitelství pro 1. a 2. stupeň ZŠ.

Učitelství pro střední školy je rovněž realizováno jako magisterské, prezenční, 5leté studium, a to pro obory Učitelství hudební výchovy a sbormistrovství pro SŠ a Učitelství výtvarné výchovy pro SŠ a Základní umělecké školy.

PdF OU dále nabízí bakalářské prezenční studium Učitelství pro mateřské školy.

Strukturované studium je nabízeno pro studium Učitelství odborných předmětů (obchod a služby, strojírenství) a je realizováno kombinovanou formou 3letého bakalářského studia a 2letým navazujícím magisterským studiem.

8) Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové (PdF UHK)

Mezi základní cíle a priority Dlouhodobého záměru PdF UHK pro období 2006–2010 patří mimo jiné restrukturalizovat magisterské studijní programy ve smyslu Boloňského procesu, s výjimkou studijního programu Učitelství pro 1. stupeň základní školy.

V citovaném dokumentu je uvedeno, že tento proces je žádoucí načasovat tak, aby první studenti mohli nastoupit do nově akreditovaných studijních programů v akademickém roce 2007/2008.

V akademickém roce 2006–2007 je tedy možné na PdF UHK studovat bakalářský studijní program (prezenční a kombinovanou formou) Specializace v pedagogice s obory Učitelství pro mateřské školy a Učitelství praktického vyučování.

Učitelství pro základní školy (1. stupeň jednooborové, 2. stupeň dvoupředmětová kombinace) a Učitelství pro střední školy (dvoupředmětová kombinace) lze

zatím studovat pouze v neděleném, magisterském, prezenčním 5letém studiu.

9) Fakulta pedagogická Technické univerzity v Liberci (FP TUL)

Ve Výroční zprávě o činnosti FP TUL za rok 2004 se uvádí, že v tomto roce Pedagogická fakulta zahájila intenzivní přípravu na přechod k nové organizaci studia, vyplývající z požadavků Boloňské deklarace a Zákona o vysokých školách.

Byla zpracována analýza studijních modelů učitelství v evropských i vybraných neevropských zemích, na jejímž základě byly zvoleny varianty postupu a předloženy k celofakultní diskusi.

V návaznosti na tyto aktivity byla na přelomu roku ustavena pracovní skupina, jejímž úkolem byla příprava konkrétních studijních plánů tak, aby byly předloženy k akreditačnímu řízení v roce 2005.

V současné době je vzdělávací činnost FP TUL realizována jako pregraduální příprava učitelů ve studijních magisterských prezenčních programech Učitelství pro první a druhý stupeň základní školy (4leté studium) a v kvalifikačně silných oborech FP TUL (matematika, fyzika, informatika) i pro střední školy (5leté studium).

5. Diskuse

Pedagogické fakulty v České republice uskutečňují bakalářské programy, navazující magisterské studijní programy a doktorské programy. V odůvodněných případech, kdy není vhodné vytvořit bakalářský studijní program jako první stupeň studia, nebo v případech, kdy fakulta ještě neprovedla restrukturalizaci studijních programů, se na pedagogických fakultách realizují také tzv. „dlouhé“ nestrukturované magisterské studijní programy.

K dosažení plné učitelské kvalifikace vede v našem vzdělávacím systému více cest, proto také koncepce studia učitelství na různých pedagogických fakultách je různá.

Bakalářské studium na pedagogických fakultách je realizováno v zásadě dvěma typy bakalářských

programů. Bakalářské programy koncipované jako neučitelské a bakalářské programy zaměřené na vzdělávání.

Tyto dvě varianty se liší především náplní studia, to znamená poměrem oborově vědních základů a pedagogicko-psychologických předmětů.

Po jejich absolvování je získána vysokoškolská kvalifikace a akademický titul „bakalář“ (Bc.).

Bakalářské programy zaměřené na vzdělávání jsou předstupněm navazujících magisterských programů vedoucích k získání kvalifikace pro práci učitele, která je jednoznačně podmíněna získáním magisterského titulu (Mgr.).

Pokud se student rozhodne své studium ukončit po bakalářském stupni, najde jako vysokoškolsky kvalifikovaný pracovník uplatnění, podle vystudovaného oboru, ve školských institucích i státní správě jako asistent pedagoga, pedagog volného času, speciální pedagog, vychovatel, pracovník školského a firemního managementu, pracovník pedagogického a profesního poradenství aj.

Dvoustupňové studium učitelství nabízejí v současné době pouze čtyři z devíti pedagogických fakult. Proti předchozímu, nedělenému typu studia je zde výrazně posílena šíře, hloubka a kvalita přípravy učitele, včetně možnosti vytvoření vlastní studijní cesty a struktury své kvalifikace.

Na dalších dvou fakultách je takto koncipováno pouze studium vybraných oborů (na PF JU obor fyzika a výpočetní technika s elektronikou a na PdF OU Učitelství odborných předmětů).

Na většině pedagogických fakult restrukturalizace učitelského studia není ještě dokončena, a proto je studium učitelství koncipováno v „dlouhých“ nedělených magisterských studijních programech.

Ty nabízejí také v rámci stávající akreditace paralelně se strukturovaným studiem i fakulty, kde restrukturalizace studia již proběhla.

Zcela specifická je situace v širokém spektru možností získání kvalifikace v oboru Učitelství pro mateřské školy. Zde k výkonu povolání kromě vyso-

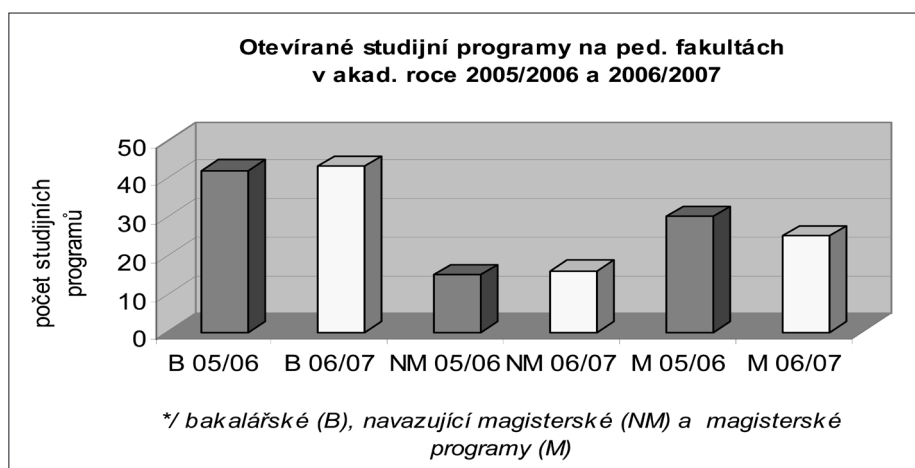
Č L Á N K Y

koškolského studia (bakalářského i magisterského) opravňuje také absolvování střední odborné školy nebo vyšší odborné školy příslušného pedagogického zaměření.

Celkové počty otevíraných studijních programů na pedagogických fakultách v akademickém roce 2005/2006 a 2006/2007 jsou uvedeny v následujícím grafu.

restrukturalizace ještě není dokončen a s jeho finalizací se počítá v dalších letech.

Vedle strukturovaných studijních programů jsou v rámci stávající akreditace ještě nabízeny uchazečům o studium učitelství původní, dlouhé magisterské programy, které budou pravděpodobně do budoucna zachovány pro obor Učitelství pro ZŠ, respektive pro Učitelství na 1. stupni ZŠ.

6. Závěr

Pedagogické fakulty v rámci dodržování zásad Boloňského procesu přistoupily k **restrukturalizaci studia** a realizují bakalářské, navazující magisterské a doktorské studijní programy.

Bakalářské studijní programy jsou nejčastěji 3leté a v programech pedagogických fakult převažují ty, které nevedou přímo k získání učitelské kvalifikace, a jsou spíše orientovány na výkon povolání (speciální pedagogika, vychovatelství, psychologie, specializace v pedagogice).

Zatím menší počet bakalářských programů tvoří programy zaměřené přímo na vzdělávání, které v návaznosti na pokračující magisterské studium vedou k dosažení plně učitelské kvalifikace.

Plně strukturované, dvoustupňové studium učitelství je realizováno na 4 (resp. 6) z celkového počtu 9 pedagogických fakult. U zbylých fakult proces

Kromě strukturalizace studia stojí před pedagogickými fakultami ještě další, neméně důležitý úkol. Obsah studijních programů učitelství není na fakultách připravujících učitele jednotný, liší se poměr oborově vědních základů a pedagogicko-psychologických předmětů i praxe, jak v bakalářském, tak i magisterském studiu. Pro úspěšnou realizaci zásad Boloňského procesu by bylo vhodné tento problém řešit a obsah a koncepci učitelského studia na pedagogických fakultách sjednotit.

Vzdělávání a profesní rozvoj učitelů by měl odpovídat požadavkům současné vzdělávací reformy. Největší důraz by měl být kladen na oblast jejich přípravného vzdělávání ve smyslu struktury cílových učitelských kompetencí a kurikulární složky studia.

Toto by mělo být hlavní prioritou ve všech typech studijních programů bez rozdílu, jedná-li se o programy v rámci strukturalizovaného studia nebo původního neděleného magisterského.

Literatura a použité zdroje:

- [1] Koncepce reformy vysokého školství v ČR (13. 12. 2004) / http://www.msmt.cz/Files/vysokeskoly/Koncepce_reformy_VS/III_Zprava_Koncepce_reformyV_po_1-12-04.doc/
- [2] Aktualizace koncepce reformy vysokého školství (24. 1. 2006) / http://www.msmt.cz/Files/vysokeskoly/Koncepce_reformy_VS/C_III_korekce_Aktualizace_koncepce_12_9_05.htm
- [3] Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky (16. 3. 2005) / www.msmt.cz/files/pdf/JTDlouhodobyzamer05_appx.pdf /
- [4] Koncepce pregraduální přípravy učitelů základních a středních škol / <http://www.msmt.cz/Files/AK/koncepce1.htm/>
- [5] Bílá kniha - Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, Praha 2001 / <http://www.msmt.cz/files/pdf/bilakniha.pdf>
- [6] Spilková, V.: *Současné problémy vzdělávání učitelů*. Brno: Paido, 2004.
- [7] Švec, V.: *Pedagogická příprava budoucích učitelů: problémy a inspirace*. Brno: Paido, 1999.
- [8] Vašutová, J.: *Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu*. Brno: Paido, 2004.
- [9] Průcha, J.: *Učitel. Současné poznatky o profesi*. Praha: Portál, 2002.
- [10] www.msmt.cz
- [11] Sběrka zákonů / <http://www.sbcr.cz>

